

Serhij Žadan

Internát

absynt

Zadan je politický v najlepšom zmysle tohto slova. Stojí vždy na strane tých, ktorí najviac potrebujú oporu. Na strane konkrétnych i symbolických „Kórejčanov, Vietnamcov, Afričanov“, ktorí pracujú do strhania tela len preto, aby nejaký sopľavý špekulant z jednej alebo druhej strany kradol ovocie ich nekonečnej driny. Jeho srdce je horúce ako Donbasa čarovaná ako svetový proletariát. Jeho

preložil
Ondrej Hubinský

absynt

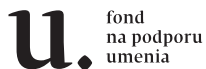

Preložil Ondrej Hubinský

Serhij Žadan: Internát

Vydanie publikácie podporil z verejných zdrojov Fond na podporu umenia

Copyright © Serhij Zhadan, 2017

Copyright © Suhrkamp Verlag Berlin 2018

Translation © Ondrej Hubinský, 2023

Cover © Pavlína S. Morháčová, 2023

Cover photo © Juraj Mravec, 2016

ISBN 978-80-8203-400-7

„Chod' poňho,“ kričí otec.

„Je to jej syn,“ odpovedá Paša, „nech si poňho ide sama.“

„Je to tvoj synovec,“ pripomenie mu otec.

„No a čo?“

„A aj môj vnuk.“

Ani pri tom nevypol televízor. Nevypína ho dokonca ani v noci. Je to taký ich večný oheň, lenže nehorí ani tak pre potešenie živých, ako pre spomienku na mŕtvych. Otec pozerá predpoveď počasia, akoby tam malo zaznieť jeho meno. Keď sa predpoveď skončí, chvíľu len sedí, akoby neveril tomu, čo sa práve dozvedel. Paša televíziu vôbec nepozera, hlavne posledný rok, keď v správach len strašia. Zavalený učebnicami sedí vo svojej izbe. Nevydrží to, vstane z pohovky a vyjde von. Otec sa otočí za zvukom pružín v pohovke, ktoré praskajú ako drevo v táboráku. Nábytok je síce starý, ale kvalitný. Určite prežije svojich súčasných majiteľov. Sestra navrhovala, aby aspoň prečalúnili kreslá, ale Paša o tom nechcel ani počuť. Vravel, že je to to isté ako naťahovať si údy, keď máš sedemdesiat rokov – dá sa to, no radšej si vezmeš lieky proti bolesti. V poslednom čase sa sestra vôbec neukázala, takže čalúnenie nikto viac nespomínal.

Paša mal tento dom rád, prežil tu celý svoj život a plánoval tu žiť aj naďalej. Dom postavili nemeckí zajatci hneď po vojne. Bol celkom veľký, pre dve rodiny. Druhá ulica od železničnej stanice predstavovala husto obývanú obytnú zónu, kde bývali najmä železničiari. Celá ich dedina

vyrástla okolo stanice. Tá im dávala prácu aj nádej. Ako čierne začmudené srdce, ktoré pumpuje krv do okolitých dolín a vetrolamov. Ešte aj teraz, keď depo zívalo prázdnotou ako vypustený bazén a v opravovni žili akurát tak lastovičky a bezdomovci, bol život tesne spätý so železnicou. Ibaže teraz nebola robota. Tá z nejakého dôvodu vždy vymizne najskôr práve v robotníckych dedinách. Pozatvárali sa dielne a všetci sa rozišli po svojom, utiahli sa do malých dvorov rozpalených slnkom, s vyschnutými studňami a pivnicami, v ktorých zásoby nevydržia ani do Vianoc.

Ale Paša sa nesťažoval, pracoval predsa pre štát. Áno, povie si Paša, keď vyjde na ulicu a zatvorí za sebou dve re potiahnuté nemocničnou plachtou, kým ešte máme aspoň nejaký rozpočet, bude aj práca pre štát. Nebo postupne tmavne a zapadajúce slnko sfarbuje sneh na dvore do modroružova. Sneh je na dotyk ostrý, vonia brezovou vodou a skrýva pod sebou lepkavú čiernu hlinu, takže netreba žiadne predpovede – zima potrvá ešte dlho, všetci sa jej budú prispôsobovať, unaví ich to, a nakoniec si aj tak zvyknú. A práve vtedy sa začne niečo ďalšie. Zatiaľ však svet pripomína snehovú guľu v teplých rukách, topí sa, tečie z neho voda, a ruky čím ďalej tým viac chladnú, vytráca sa z nich teplo a cit, zostáva len mrazivá skrehnutosť. Voda stále zabíja, dokonca aj tá z roztopeného snehu. Slnko sa topí v zložitom systéme vodných zrkadiel a odrazov, nikto sa na ňom nestihne zohriať. Hneď poobede nad stanicou za vlhkastého hvízdania padá súmrak, utícha odmäk a spolu s ním mizne aj klamlivý pocit tepla.

Paša obíde dom, po rozmočenom chodníku sa prediera pomedzi stromy, ktoré odjakživa oddeľovali ich dom od jedného železničiara. Polovica domu patrila jemu, polovica družnej Pašovej rodine: otcovi, matke, Pašovi a sestre. Železničiar svoju polovicu podpálil pred pätnástimi

rokmi, keď ešte žili všetci spolu. Požiar stihli uhasiť. No železničiar sa neunúval dom opraviť, vybral sa na stanicu, nasadol na vlak smerujúci na východ a navždy zmizol z ich životov. Vypálenú polovicu proste zbúrali, stenu nabielili a žili ďalej. Zvonku dom pripomínal polovicu chleba na regáli v obchode. Aj otec vždy kupoval len polovicu chleba, aby zbytočne nemíňal. A aby chlieb nezostarol. To ho naučil život na stanici.

Čierne stromy v snehu, ostré konáre pod červeným nebom, za plotom sa začína ulica bielych susedných domov, v ktorých sem-tam svieti oranžové elektrické svetlo, sady, záhrady, komíny, z ktorých stúpa dym, pripomínajúce stojacich chlapov rozprávajúcich sa v mraze a vydychujúcich teplú paru do januárového vzduchu. Ulice sú prázdne. Nikde nikoho. Len na stanici občas počuť škrípanie vagónov, akoby niekto po podlahe posúval železný nábytok. A ešte z južného okraja mesta počas celého dňa z času na čas znejú výbuchy. Niekedy intenzívnejšie, niekedy s dlhšími prestávkami. Vzduchom sa rozlieha prenikavé hvízdanie. V zime je horšia akustika, a tak až do poslednej chvíle ťažko povedať, odkiaľ to letí a kam dopadne. Čerstvý vzduch, vôňa mokrého dreva, napäté ticho. Také ticho býva len vtedy, keď všetci zmlknú a započúvajú sa. Paša naráta do sto a ide naspäť. Desať. Včera večer ich bolo šesť. Za ten istý čas. Ktovie, čo povedia v správach.

Otca nájde v kuchyni. Skláňa sa nad stolom a balí si svoj starý športový batoh.

„Chystáš sa ďaleko?“ pýta sa Paša.

Načo sa vlastne pýta? Hneď mu je jasné, že ide za chlapcom. Otec demonštratívne šmarí do batoha noviny (ako môže stále dookola čítať už prečítané noviny? Ved' to je, akoby lúštil už vylúštené krížovky), okuliare (Paša sa s ním vždy pre ne hádal: majú hrubé sklá, zakrivený obraz, to si radšej nasad' slnečné okuliare, radil otcovi,

tak či tak nič neuvidíš), dôchodcovský preukaz (ak bude mať šťastie, pocestuje bezplatne), mobil, ošúchaný ako morský kameň a vypratú vreckovku. Otec si vreckovky perie a žehlí sám. Nechce to nechávať na dcéru. Raz za mesiac sa postaví k žehliacej doske a sústredene prechádza žehličkou po vyšedivených vreckovkách, akoby to boli znehodnotené bankovky. Paša mu stále nosí papierové vreckovky, ale on aj tak stále používa tie svoje. Starý zvyk ešte z čias, keď pracoval v kancelárii na železničnej stanici a papierové vreckovky jednoducho neboli. A, vlastne, ani servítky. Obitý mobil s vyšúchaným zeleným tlačidlom síce takmer nevie používať, ale aj tak ho stále vláči so sebou. Ani čísla sa nenaučil vytáčať, robí to zaňho Paša. Teraz všetko nejako zvláštne skladá, hrabe sa v batohu a urazene mlčí. Čím ďalej, tým je to s ním ťažšie. O ničom sa s ním nedá rozprávať, uráža sa ako malé dieťa. Paša podíde k sporáku a napije sa rovno z kanvice. V lete studne vyschli, tak sa teraz boja piť z kohútika – ktovie, čo pláva v potrubí. Preto vodu odpúšťajú a prevárajú. Otec sa neozýva, hrabe sa vo vreckách.

„Dobre,“ povie Paša, „pôjdem tam a vezmem ho.“

Ale otec sa len tak nevzdáva. Berie noviny, otvára ich, zatvára, skladá na štvrtiny a kladie ich naspäť do batoha. Žlté suché prsty nervózne ohýbajú novinový papier. Na Pašu sa ani nepozrie, hrbí sa nad stolom, chce si niečo dokázať, bojuje s celým svetom.

„Počul si?“ nástojí Paša. „Pôjdem tam a vezmem ho.“

„Netreba,“ odvrkne otec.

„Vravím, že ho vezmem,“ už podráždene opakuje Paša.

Otec demonštratívne schmatne svoje noviny a odchádza. Trhnutím otvorí dvere do obývačky. Do tmavej chodby dopadne pás svetla z televízora. Potom za sebou zabuchne, akoby sa zatváral do prázdnej chladničky.

Deň prvý

Januárové ráno, dlhé ako rad u lekára. Ranný chlad v kuchyni, sivé pološero za oknom. Paša podíde k sporáku a hneď zacíti sladkastý zápach plynu. Vždy sa mu spájal s bodrým ranným prebúdzaním. S tým, ako každé ráno, keď sa chystal do práce a vkladal si do aktovky učebnice a zošity svojich žiakov, vošiel do kuchyne, kde zacítil sladkastý zápach plynu, popíjal silný čaj, zajedal ho čiernym chlebom a bol pripravený bežať do práce. Ten pach ho sprevádza po celý život. Ak sa dokonca prebúdzal inde ako doma, bez ranného zápachu sporáka s prepálenými platňami, nemá ani chuť do jedla. Paša vyzrie z okna, díva sa na čierny sneh a čierne nebo. Sadne si k stolu a potrasie hlavou, aby sa prebral. Január, šesť hodín ráno, pondelok, ďalší deň bez práce.

Z parapetu vezme zošity, chvíľu v nich listuje a položí ich späť. Otočí sa, prejde chodbou a nazrie do izby. Otec sedí v kresle a z obrazovky naňho kričí niekto celý od krvi. Ale márne, otec ešte v noci vypol zvuk, tak nech si kričia, aj tak ich nepočuje. Paša sa na chvíľu zastaví a hľadá na krv. Ten kričiaci sa teraz pozerá na Pašu a už kričí naňho, nevypínaj, počúvaj, je to dôležité, týka sa to aj teba. Ale Paša rýchlo nájde ovládač, veľké červené tlačidlo na ňom stisne, akoby v ruke držal tubu, z ktorej vytláča poslednú zubnú pastu, pustí ovládač na stôl a vyjde von. Dvere za sebou zatvára opatrne, aby nezobudil otca, ale do rannej tmy sa aj tak ozýva vytrvalé vŕzganie pántov. Otec v izbe sa okamžite preberie, vezme ovládač a mlčky opäť zapne

televízor, v ktorom zas dávajú čosi strašné, čosi, čo sa týka všetkých. Ale Paša v tom čase už pribieha na stanicu.

Niečo nie je v poriadku, cíti Paša, niečo nie je tak, ako má byť. Nikde ani hláska, ani živej duše. Nepočuť ani lokomotívy. Ani tu nikto nič nepredáva. Popod tmavomodrý sneh tečie voda. Nemrzne, ale obloha je zatiahnutá, vo vzduchu cítiť vlhkosť, ktorá miestami prechádza do takmer nebateľného mrholenia. Koľajnice zahaľuje hmla, z ktorej nepočuť hlasy ani kroky. Ešte je skoro, pomyslí si Paša napäto, skrátka, je skoro. Na juhu, tam, kde sa začína mesto, je tiež podozrivé ticho, vzduchom neotriasajú výbuchy ako zvyčajne. Spoza rohu sa vynorí autobus. Paša si s úľavou vydýchne. Jazdia autobusy, takže sa nič nedeje. Len je ešte príliš skoro.

Pozdraví vodiča, ale ten len placho vtiahne hlavu pod golier koženky. Paša prejde prázdnu uličkou a usadí sa k ľavému oknu. Potom to nevydrží a presadne si k pravému. Vodič to všetko napäto sleduje v spätnom zrkadle, akoby sa bál, že mu ujde niečo dôležité. Keď Paša zachytí jeho pohľad, vodič sa otočí, stlačí plyn a potiahne riadiacu páku. Železo urazene zavrzga, autobus sa pohne, urobí malý okruh okolo zastávky a stanicu ukrytú v hmle nechá za sebou. Pašovi z nejakého dôvodu napadne, že v takých autobusoch vozia nevožňtíkov. V takých s čiernym pruhom naboku. Ktovie, či sú v ňom aj miesta pre cestujúcich. Alebo si vari musia vdovy sadáť na rakvy? Ktovie, kam ma tento pohrebák dovezie.

Autobus míňa jednu prázdnu ulicu, potom druhú. Ďalej by mala byť tržnica, v ktorej dôchodkyne každý deň predávajú čosi zamrznuté. Autobus odbáča, takže nebudú

žiadne dôchodkyne ani okoloidúci. Paša už pochopil, že niečo skutočne nie je v poriadku, ale tvári sa, že sa nič ne-
deje. Netreba robiť paniku. Vodič sa akosi zvláštne rozhlia-
da a ženie pohrebák cez vodu a hmlu. Mal som si predsa
len pozrieť tie noviny, stresuje Paša. A čo je hlavné, všade
je ticho. Po všetkých tých dňoch, keď nebo na juhu nad
mestom pripomínalo slnkom rozpálený asfalt, je odra-
zu ticho a prázdno, akoby všetci nasadli na nočný vlak
a odišli. Zostali len Paša a vodič, ale aj tí práve prefrčali
popri dvoch panelákoch a autoservise, a trmácajú sa preč
z dediny. K diaľnici vedie dlhá aleja topoľov, ktoré vykú-
kajú z hmly ako deti spoza otcovho ramena. Niekde tam,
pred nimi, už vychádza slnko. Niekde tam už určite vyšlo.
Ešte ho nevidno, ale už ho cítiť. Ale inak už necítiť vôbec
nič. Paša sa ostražito obzerá naokolo a snaží sa pocho-
piť, čo mu ušlo, čo sa mu snažil povedať ten zakrvavený
chlap v televízii. Vodič obchádza jamy na ceste a zabá-
ča doprava na diaľnicu. Autobus sa doterigá na zastávku
a, ako vždy, zastaví. Vždy tu niekto pristupuje, ale zdá sa,
že dnes nie. Vodič, asi zo zvyku, chvíľu stojí s otvorenými
dverami, potom sa obzrie na Pašu, akoby si od neho pýtal
povolenie, dvere sa zatvoria, autobus sa pohne a naberie
rýchlosť, až sa dovlečie k vojenskému kontrolnému sta-
novisku – k blokpostu.

„Doriti,“ ozve sa vodič.

Blokpost je plný vojakov. Stoja za betónovými blokmi
pod ošúchanými štátnymi zástavami a mlčky hľadia sme-
rom k mestu. Koľkokrát už tadiaľto prešiel za posledného
pol roka, odkedy sa sem po ťažkých bojoch vrátili štátne
jednotky? Zakaždým, keď šiel do mesta alebo späť, musel
rátať s tým, že mu skontrolujú doklady, inak ho mohli ča-
kať neprijemnosti. Lenže Pašu väčšinou pustili bez akých-
koľvek otázok. Miestny, s priepustkou, štát s ním nemá
žiadne problémy. Paša si už zvykol na chladné pohľady, na

presné mechanické pohyby vojakov, na čierne nechty a na to, že treba odovzdať pas s priepustkou a čakať, kým sa štát uistí o tvojej poslušnosti. Vojaci mu mlčky podávali doklady, Paša strčil pas do vrečka a snažil sa, aby sa mu s nikým neskrížili pohľady. Štátne zástavy mokli, bledli a rozpúšťali sa v sivom jesennom vzduchu ako sneh v teplej vode.

Paša pozerá z okna. Vidí, ako popri nich hrkoce džíp obitý tmavým železom. Z džípu vybehnú traja vojaci so samopalmi. Nevšímajú si pohrebák a utekajú k hlúčiku, ktorý sa zbehol vpredu. Vojaci stoja, prekrikujú sa, navzájom si vytrhávajú z rúk ďalekohľad a očami, červenými od únavy a dymu, zaostrujú na diaľnicu pred sebou. Ale tá je prázdna. Taká prázdna, až z toho ide strach. Väčšinou na nej vždy niekto je. Aj napriek tomu, že mesto je už nejaký ten čas takmer úplne obkľúčené a kotol sa čoraz viac sťahuje, niekomu sa po tejto ceste vždy podarí prejsť z mesta alebo doň. Väčšinou sú to vojaci s muníciou alebo dobrovoľníci, ktorí odtiaľto, zo severu, vyvážajú do obkľúčeného mesta kadejaké somariny ako teplé oblečenie alebo lieky na prechladnutie. Komu sú načo lieky na prechladnutie, keď ste v meste, ktoré sa pod paľbou ťažkého delostrelectva už-už vzdá? Nad tým sa nikto nepozastavoval. Aj tak sa ďalej k obkľúčeným hrnuli celé kolóny, ktoré sa, ako by sa dalo očakávať, niekedy dostávali pod paľbu. Bolo jasné, že mesto sa vzdá, že štátne vojská zbalia zástavy Pašovej krajiny a odstúpia, čím sa frontová línia tak či tak posunie na juh k stanici, a s ňou sa o pár desiatok kilometrov priblíži aj smrť. Ale koho to trápilo? Po rozbitom asfalte chodili do mesta aj civilisti. Vojaci sa ich snažili odradiť, ale nikto im tu nejako zvlášť neveril. Každý si myslel, že práve on má najviac rozumu. Pomedzi vybuchujúce míny sa hrnuli s hocíjakým papierikom do sociálnej poisťovne. Keď si vyberáte medzi smrťou a byrokraciou, niekedy je lepšie vybrať si smrť. Vojaci sa na nich hnevali, niekedy

uzatvárali priechody, ale hneď ako dolietali bomby, pred blokpostom sa znovu vytvoril zástup. Museli ich pustiť.

No a teraz je diaľnica úplne prázdna. Vyzerá to tak, že tam v meste sa naozaj deje niečo hrozné, čo dokázalo zastaviť aj autobusy a špekulantov. Teraz tu medzi betónovými blokmi a ostnatým drôtom stojí hlúčik neoholených mužov, nervózných od únavy a zúfalstva, kričia po sebe a vybijajú si na sebe zlosť. Z hlúčika sa odpojí chudý vysoký vojak a kráča k autobusu. Spod širokej prilby pozerajú asi od strachu nepríčetné a doširoka otvorené oči. Vystrie pred seba ruky a zastaví autobus. Aj tak sa nehýbali, stáli, trpeli, zatajovali dych. V autobuse je odrazu akosi viac miesta, aj vzduch je redší, nech sa snažíš, ako chceš, nemôžeš sa ho nadýchnuť. Vojak podíde k dverám a dlaňou trieska po kove. V autobuse sa údery ozývajú ako v ponorke. Vodič otvorí dvere.

„Kam sa, doboha, trepeš?“ skríkne naňho vojak a zhrbený vojde dnu. Musí sa zohnúť, prilba mu padá do očí. Pašovi sa zdá, že ho odniekiaľ pozná. Odkiaľ? Vojak na neho škaredo zazerá, pristúpi k nemu, napraví si prilbu, rukou si pretrie oči a zakričí Pašovi do tváre: „Doklady! Doklady, kurva!“

Paša sa začne prehrabávať vo vreckách. Odrazu ich má tak veľa, že sa stráca, nič nemôže nájsť a vyťahuje kadejaké smeti: vlhčené utierky, ktorými si ráno v škole utiera topánky, vytlačený rozvrh, lístok na poštu. Áno, áno, rozmýšľa Paša a vystrašene pozerá na vojaka, musí ísť na poštu, na poštu, na poštu. Zabudol si ich, pomyslí si, po chrchte mu prebehne mráz a začne sa potiť, akoby jeho samého poutierali vlhčenými utierkami.

„Tak?“ kričí vojak.

Čo je najhoršie, Paša nevie prísť na to, akým jazykom naňho hovorí. Slová z neho vylietajú tak trhane a lámame, že im chýba intonácia či prízvuk, proste len čosi vykrikuje,

akoby vykašľoval hlien. Pašu sa zmocňuje panika. Mal by používať štátny jazyk, pred mesiacom tu stáli vojaci odniekiaľ zo Žytomyra a smiali sa z toho, ako preskakoval z jazyka do jazyka. Sú to tí isti? Alebo to nie sú oni? Paša hľadá do otvorených očí, v ktorých sa zrkadlí všetok jeho úľak.

„Zabudol som si ich,“ odpovedá Paša.

„Čo?“ neverí vojak.

Vodič vstane, nevie, čo má robiť, či utiecť, alebo zostať. Ani Paša nevie. Čo má robiť?

Vtom sa z ulice ozve taký rázny krik, že sa vojak strhne, odstrčí vodiča a vybehne von. Vodič padne na sedadlo, ale ihneď sa pozbiera a beží za vojakom. Aj Paša vytrieľ von a všetci utekajú k hlúčiku, ktorý však hneď stíchne a rozostúpi sa. Vtedy sa z juhu, spoza obzoru, od obkľúčeného mesta, ako z akejsi neviditeľnej vzdušnej jamy začínajú valiť muži. Po jednom, po dvoch, v skupinách, ťažko vychádzajú spoza horizontu a smerujú sem, k hlúčiku, ktorý bez slova stojí a čaká. Ešte ich ani poriadne nevidno, na obzore sa postupne zväčšujú a rastú ako poobedné tieň. Nikto sa už nedíva do ďalekohľadu. Nikto nekričí, akoby sa všetci báli vystrašiť tento sprievod, čo pomaly zaplňa stovky metrov diaľnice. Muži idú rytmicky, až sa zdá, akoby sa nikam neponáhľali, hoci je hneď jasné, že rýchlejšie ísť nemôžu: sú priveľmi utrápení, posledných pár stoviek metrov je príliš náročných. Ale treba ísť ďalej, a tak idú, nezastavujú, odhodlane sa blížia k svojej zástave, z doliny vystupujú k blokpostu ako čierni pasažieri, ktorých vysadili z autobusu. Čas sa akoby zrýchlil a všetko sa deje tak rýchlo, že sa človek nestihne ani naľakať, ani potešiť. Prví už prichádzajú k nafarbeným betónovým blokom a na obzore sa objavujú stále ďalší. Tiež schádzajú dole a idú na sever k svojim. Čím sú bližšie, tým jasnejšie vidno ich tváre a tým tichšie sú všetci dookola. Teraz prišielcom vidno

do očí. Nemajú v nich nič dobré, len vyčerpanie a mráz. Aj dych majú taký chladný, že z neho ani nestúpa para. Čierne špinavé tváre, svietiace očné bielka. Prilby, čierne deravé čiapky. Na krku šatky špinavosivé od tehlového prachu. Majú zbrane, pásky na rukách, prázdne vrecká, na chrbtoch vrecia, ruky čierne od oleja, topánky špinavé od rozbitých tehál a rozmočenej černoze. Tí vpredu pozerajú do tvári s výčitkami a nedôverou, akoby všetci, čo tu stoja a čakajú, za niečo mohli. Akoby to malo byť naopak, že oni by mali stáť tu pod nízkym januárovým nebom a pozerat' sa na juh za obzor, kde nie je nič okrem špiny a smrti. Prvý z nich príde k opevneniu a ihneď vystrčí päšť dohora a začne kričať, akoby karhal bohov za zle vykonanú prácu. Preklína, hrozí, zlostí sa, po tvári mu stekajú slzy a zároveň mu ju aj umývajú. Hlúčik sa rozostúpi ešte viac a tí, čo prichádzajú, sa miešajú s tými, čo tam už stáli, ako keď sa špinavá rieka mieša s priezračným morom. Hlúčik sa už nezmesť medzi studené bloky a ten, čo prišiel prvý, ďalej stojí uprostred davu a huláka čosi o nespravodlivosti a pomste, o tom, že sa vzdali mesta, že ho nechali tak aj so všetkými, čo tam žijú, že ho vydali do cudzích rúk, nevydržali, ustúpili a vyliezli z pasce. Vraj tým, čo vyliezli, je dobre, ale čo tí, ktorí zostali tam, na rozstrieľaných uliciach? Čo s nimi? Kto ich odtiaľ vezme? Vážne, kričí, nespúšťajúc päste, vážne sme odišli, utiekli, opustili mesto? Ako sa to mohlo stať? Kto za to bude niešť zodpovednosť? Oleža, kričí, Oleža, druh môj, ani som ho nestihol pochovať, nestihol som ho odtiahnuť do snehu, leží tam, obhorený na pumpe. Komu som ho tam nechal? Kto ho odtiahne? Kto? Kričí a pästami hrozí dažďovým oblakom. Až kým sa k nemu neskôr niekto nepretlačí a netresne mu po hlave, nech si zavrie hubu, lebo aj bez neho je všetkým zle. Vtedy sa zrazu rozhovoria všetci: niekto sa pýta, niekto odpovedá, jedných berú zohriať sa,

iných zamotávajú do starých obhorených diek. Vtedy na blokpost dorazí ešte jedna skupina, čo na pleciach nesie nosidlá, na ktorých je niekto taký otrhaný a zakrvavený, že Paša len odvráti pohľad. Nejaký dôstojník kričí, aby rýchlo zavolali záchranku. Ale tej to aj tak bude trvať. Tí, čo vládzu, berú nosidlá a napchajú ho do autobusu. Ber ho, kričia na vodiča, vezmi ho na stanicu. Paša si pomyslí, že to je to najlepšie, čo sa mohlo stať – vráti sa domov. Urobí krok k autobusu, ale pri dverách už stojí vojak, ktorý ho len bez slova odstrčí. Paša vidí, ako doprostred autobusu opatrne kladú nosidlá. Všimne si zlepené vlasy a cukrovú bielobu kosti, akoby niekto rozrezal melón a vytiahol sladké vnútro, všimne si aj ruku, krčovito zvierajúcu nosidlá s takou silou, akou sa dá držať len života.

Autobus sa snaží otočiť, ale zo všetkých strán ho obklopuje dav, všetci kričia a zavadzajú, zavadzajú a kričia, a kričia hlavne to, aby nikto nezavadzal. Vtom niekto zavolí, dav sa dá do pohybu, uhne nabok, autobus sa otočí a zmizne za rohom. Pašu vytlacia na krajnicu, bezradne sa odtiaľ snaží dostať. Niekto naňho volá spoza chrbta. Daj cigaretu, povie mu vojak bez prilby so špinavými striebornými vlasmi. Nemám, hovorí na to Paša. A čo máš? Vojak mu nedá pokoj. Paša automaticky strčí ruku do vrečka a vytiahne pas.

Paša stojí na krajnici rozdrvenej od pásov tankov a kolies nákladných áut a snaží sa spomenúť si, kde také prsty už videl. Neživé prsty v krči, čo sa snažia zovrieť život. Vtom si spomenie. Pred týždňom, v posledný školský deň. Len pred týždňom, všetko bolo presne ako teraz: svieži vietor, bledé januárové slnko. Niekto naňho volá zo

školskej chodby, vyjde von, učitelia naháňajú žiakov naspäť do tried. Tí sa hneď hrnú k oknám a pozerajú, čo sa tam deje. Paša nazrie do svojej triedy, zakričí, že sa hneď vráti, ale nikto ho nepočúva. Popri Pašovi ťažkopádnym nezdravým krokom prebehne riaditeľka. Paša uteká za ňou, vyjdú pred vchod a zastanú. Pri škole stojí vojenský džíp. Namiesto poznávacej značky je na ňom bielou farbou napísaný bojový slogan. Paša sa v sloganoch veľmi nevyzná, takže nevie, kto presne sú. Možno dobrovoľníci, možno garda. Zástava na džipe je rovnaká ako tá na škole. Takže vláda sa nezmenila.

Vojaci pobehujú sem a ta, ktosi kamsi telefonuje, veliteľ podíde k riaditeľke, drsne ju za rameno odtiahne nabok a niečo jej chladne hovorí. Paša sa snaží zachytiť útržky viet. Vojak si nepýta povolenie, skôr dáva podmienky. Nie, vyhlási vojak, inde sa nedá, jedine sem, sem k vám, chránime vás, koniec koncov, volajte si, kam chcete, pokojne aj do Kyjeva. Riaditeľka vo svojom čiernom pracovnom kostýmčeku si sadne a tvár jej zbledne, vďaka čomu odrazu vyzerá ešte staršie. Chce namietat, ale neodváži sa. Obzrie sa na Pašu, akoby ho prosila o pomoc, ale vojak prejde popri ňom, plesne ho po pleci a z učiteľského saka sa dvihne kúdol kriedového prachu.

Potom ku škole príde stará sanitka, hneď ako rozmочené domáce mydlo, a začnú z nej vynášať ranených. Dvíhajú ich na plecيا ako vrecia s cementom. Zdá sa, že nemajú nosidlá. S námahou ich vynášajú po schodoch na prázdnu chodbu, v ktorej sa všetko ozýva. Otočia sa doprava a zablatenými topánkami otvoria dvere prvej triedy – triedy ukrajinského jazyka. Teda Pašovej triedy. Triedy, kde Paša učí deti. Ranených ukladajú len tak na podlahu pomedzi lavice. Paša pribehne za nimi a vezme von deti, ktoré preľaknuto poprekráčujú kaluže čerstvej krvi a na chodbe do seba začnú strkať. Paša tiež vyjde na